

Bodó Márta
NOVEMBER 1.

Itt születtem, itt éltem, itt öregedtem meg. A helyi temetőben nyugosznak a rokonaim mind. Szüleim, testvéreim, nagy- és dédszüleim. Mégsem járok világítani. Nem megyek már jó ideje. Nemcsak mostanában, amióta alig járok.

Jó harmincas voltam, amikor eltűntek a sírjaim. Nem sülyyedtek el, nem is költöztek odébb. A hegyoldal nem omlott le, földrengés vagy árvíz se volt.

A halottakat örök nyugalomra helyezik. Nyugalom van elég, nem vitás, a temetőben hétköznap alig jár valaki. Hónapokig csend honol. Akkor van harc, amikor egy frissen a városba költözött akar megkaparintani egy sírt. Meg is teszi, bármi áron. Törvényt írat, törvényt hozat, előír, elrendel. A jövevény úrgazdag és befolyásos. Bármit elér, amit az őslakos nem tud teljesíteni. Aki ott nyugszik, már nem tud végrendeletet írni, sírt átíratni, ahogy az új szabály megköveteli. A hátramaradottnak húsz, harminc, ötven év után oldalágon lehetetlen megörökölni a nyughelyet.

A halottak nyugosznak, ha ilyen körülmények közt nyugodni tudnak. Amennyi indulat belém szorult, én felnyomnám a koporsófedeleket, a ráhalmozott földet, a kőlapot, felkelnék, hogy rendet teremtsék. Nem tudnék nyugodni, ha én volnék ott alul.

A rokonaim nem ennyire mániákusak. Feküsznek szépen, bár más név áll az ükapám állította kövön. A régi márványtömböt megtartották, a félig fekvő angyallal, a finom metszésű vázával. Lemaratták a régi neveket, bevésítették az újakat, aztán az október végi, november eleji forgalomban ők állják körül.

Elképzelem, ahogy ott fekszem, aztán felnézek, és csupa idegen arc: én biztosan tennék valamit – ha a halál törvénye nem engedi, hogy felüljek, csak a karomat mozdítanám, megmozdítanám kicsit a földet, hogy ezekre az idegen arcokra ráfagyjon a kegyeskedő, jámbor mosoly.

Ízléstelen műanyag koszorú a sírunkon, ahová anyám öröközöldet ültetett. Kihúzogatták egyenként, hogy a műanyag csodáikat elhe-

lyezhessék. Amikor először láttam, azt hittem, eltévesztettem a sírt. A karom teli virággal, fenyőággal, mentem még egy kört, ugyanoda érkeztem. Földbe gyökerezett a lábam, bámultam, kik kapargatják anyám sírján a földet. Csillogott a fiatal nő fülében az arany. A férfi, aki vele volt, szelíden nézett: amikor iszik, kedves, nagylelkű. Meg is sajnált, szavára boldogan vésettem újra a márványt, az én kedves neveimet, az övékét utána, abban a sorban, ahogy idekerültek. Lemaratták ismét, az aranyfülű fiatal nő kiabált is, miféle ember vagyok én, nem fizettem, most mit akarok tőlük! Pedig fizettem én keményen azért a márványtábláért! Fizettem volna korábban is, de nem engedték, előre nem lehet, mondták, aztán amikor az ideje eljött, már másnak a neve állt a sírkövön.

Anyám ágya mellett lassan én is meghaltam, amikor kezdett szaggattottan lélegezni, még nem értettem, mi történik, csak minden másodikra vett levegőt, sárga volt, csak annyit szólt, hagyjuk őt meghalni. Kiküldtek, meg voltam győződve, rosszul let, az orvos és az ápolónő, aki bent maradt, majd helyreteszi. Amikor behívtak, gyertya égett a fejénél, gézzel felkötve az álla. Évekbe telt, míg felfogtam. Ott, a temetőben, az idegeneket látva haltam meg másodszer, igazán, végérvényesen. Gyászold meg és engedd el, mondja a pszichológus, mindenféle szerrel is tőm, hogy segítse a folyamatot. Nem tudok magamra találni. Voltam-e valaha önmagam? Anyám árnyékában, az ő törvényei szerint éltem, bár mindig nemet mondtam, a kötelességtudatot belém verte olyannyira, hogy mint kiskatona menetelek ma is. Menetelnék. Úgy már nem lehet, másképp nem tudok. Inkább belepusztulok. A rend az, ami volt, amit anyám tanított, mást, másképp nem szabad, nem lehet. Menni kellene a temetőbe, teli karral, cipelni a fenyőágot, a krizantémot, seperni a sírt, szedni a ráhullt falevelet, rendezgetni a növényeket, élőket a holtakon, aztán kirakni gyertyával, sötétedésig pepecselni, és állni, állni az egyre hűvösebb estében... Anyámmal nem imádkoztunk, csak álltunk csendben, ő az egyik oldalon, én a másikon. Meg kellett magammal harcolnom az imáért. Hogy megengedjem magamnak, amikor már egyedül maradtam, egyedül végeztem a rám hagyott szertartást, hogy immár imádkozzam is, mert a saját hitem szerint az imának ott helye és értelme van.

Fél lábam odaát, de a temetőbe nem tudok bemenni. Itthon rakom körbe a szobát gyertyákkal. Elmegyek a misére, és végigbögöm,

énekelem a *Megkönyékeztek* sorait, folynak a könnyeim. Ezt régebben nem engedtem volna meg magamnak, nem láthat senki elesettnek, egy kiskatona harcra kész, nem gyengéd, nem gyengül el, állja a sarat, bármit hoz elébe az élet. Most már szemüveget viselek, nagy, fekete kereteset, sötét üvege elrejt. Különben sem ismer már szinte senki. Rázódhatnak a zokogástól, akik ma a padokban ülnek, csak egy vénasszonyt látnak, aki valószínűleg okkal sír, siratja a szép múltját, a semmi jelenét, a fogyó jövőjét. Ők nem tudják, hogy sírni nem szabad, menetelni kell, egyenes gerinccel, felemelt fejjel, előre, még ha semmi sincs elől. Valójában imádkozni sem szabad, az ima csak kapaszkodó, gyengéknek való, akik nem tudnak egyedül, támasz nélkül megállni a lábukon.

Anyám az apja temetésére latin nyelven kérte a szertartást. Akkoriban ez nem volt szokás, friss volt még, hogy szabad magyarul, a pap tiltakozott, anyám azonban nagyon határozott nő, nagyapámnak felcsendült hát a *Circumdederunt*. Azt mondta, így nem lesz annyira fájdalmas. Nem volt logikus, az apja otthagya kisgyerekként, húsz évig azt se tudta, merre jár, nem lehet olyan fájdalmas tőle búcsúzni. Vagy mégis? Végeredményben kétszer vesztette el az apját. Most, éppen hogy felbukkant újra, és el is ment, immár végérvényesen... *Circumdederunt*. *Megkönyékeztek*.

Megkönyékeznek az emlékek. Az utolsó közös világitás: anyám karcsúsított tyúklábmintás kabátkájában fiatal, csinos, étellel teli. Kicsit hallgatag, kissé szomorkás, teszi, amit tenni kell. Hosszasan állunk a meggyújtott gyertyák mellett. Egy év múlva pont azon a napon kel útra, ő, aki ma, huszonöt év után is több szállal kötődik az élethez, mint én. Pókhálón lógoz, ő még ma is két lábbal áll a földön.